

Anteusz, ideje földhöz érni!

Gondolatok s néhány zárójeles megjegyzés a miskolci téli tárlatról

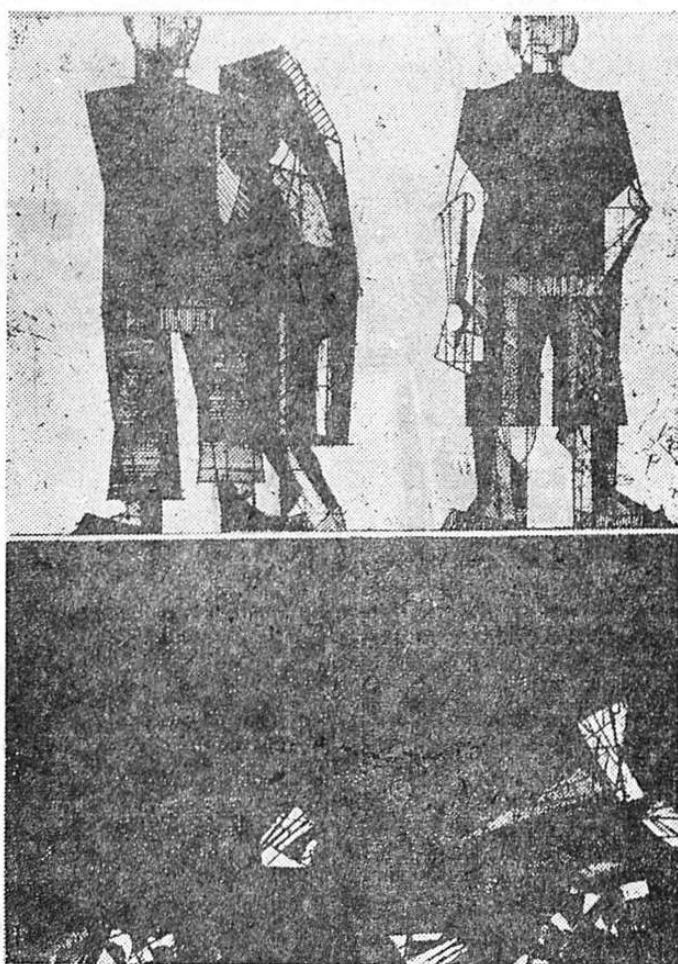
Szépszavú literátorok s nem kevésbé szépszavú műtörténészek és művészetkritikusok gyakorta fejére idézik alkotóművészeknek — különösen képzőművészeknek — az anteuszi példázatot. Bár az utóbbi években mintha ritkábban tennék. Heraklész ellenfele, Anteusz ugyanis, ha a küzdelemben fáradni kezdett, kezével a földet érintve viszszerítette erejét, frissességét. A valóságtól való eltávolodás gyengíti, a valósághoz való visszatérés, a valóság ismerete, tisztelete és szolgálata erősíti a művészetet. Ez a példázat tanulsága.

Közeliünk hát a valósághoz!

(Ezen az országos kiállításon összesen 96 mű kapott nyilvánosságot. Műfaji megoszlásban: 36 festmény, 39 grafikai lap, 18 szobor és térkompozíció, 3 faliszőnyeg. A 96 munka 48 művész alkotása. A neveket szemügyre véve, feltűnik: nagyon esetleges és gyér is volt a kiállítás „országos vonzása”. S hogy a kiállított anyag színvonalát is ezt az esetlegességet tükrözi, hogy Lenkey Zoltán olajpasztelljei mellé a falra kerülhetett Reinecker János „amatőr” munkája. Az avasi tél örömei, az arra enged következtetni: a beküldött anyag sem volt elég bőséges ahhoz, hogy a válogatás valóban minősítsen.)

Egyik művész barátom feldobta ki egyszer: az nem jó a művészetnek, s nem jó egyetlen művészeknek sem, ha nincs megfelelő nyilvánosság, ha kevés a szereplési alkalom. Ennél csak az rosszabb, ha túlságosan sok a fellépés, a szereplés, a kiállítási kötelezettség. Ha unósuntalan beküldési határidőkre kell figyelnie, ha folyvást úton van, ő maga vagy a művei, egyre kevesebb ideje és energiája jut a munkára, az elmélyedő alkotásra, míg nem olyanná válik, mint valami lidérc; folyvást ég s föld között lebeg. Nos, manapság nálunk országos vagy annak szánt kiállítások egymást tapossák; ma már valamire való megye épp úgy nem lehet meg az évi országos képzőművészeti kiállítás nélkül, mint a saját házigazda nélkül. S nem hat-e hosszabb távon békítően a költőidézgetés és vasakarátú élvonalbeli művésze is, hogy neki ezeken a kiállításokon állandóan jelen kell lennie, szerepelnie kell élvonalbeli mivoltában. Ha nem szerepel, a szakma, a sajtókritika, a közvélemény mindjárt azt kérdezi: netán alkotói válságba került? Így hát lőtut, szerepel országos, területi, megyei tavaszi, nyári, őszi és téli csoportos kiállításokon, megrendezi egyéni kiállításait, az egy idő után szintén kötelező, vagy legalábbis kötelességszerű gyűjteményes kiállítását; s mert ha szabadfoglalkozású, neki és családjának élnie is kell valamiből (képzőművészeink többsége szabadfoglalkozású), vállalja az Alap és a Képesarnok megbízásait, vállal könyv- és újságírói, lusztrálási, vállal szakkörvezetést és még sokminden mást. S így él, amíg meg nem hal.

(Nézzük például a kiállított 39 grafikai lapot! Köztudomású, hogy a képzőművészet hagyományos műfajai közt a grafika a legkevésbé költséghintes, gyorsabban, rövidebb idő alatt készül el általában, mint egy festmény vagy egy szobor; s a sokszorosító eljárások (rézmetszet, rézkarc, cinkkarc, litográfia, szitanyomat, s az

Kivégzés. Tóth Imre rézkarca.

egyre ritkábban látható fa- és linómetszet) jóvoltából egy mű egy időben több helyen is szerepelhet. A kiállított 39 lap többsége sokszorosító eljárással készült munka. Mármint a művészek névsorát nézve mégis feltűnik: épp e műfajok legjobb művelői hiányzanak a falakról. Feledy Gyula és Lenkey Zoltán szerepel ugyan, de festményekkel, nincs jelen Reich Károly, Würtz Ádám, Kass János, Pásztor Gábor, Gacs Gábor, Czinkó Ferenc, Lőrincz János. Csuhány Kálmán nevével is csak a zsűri tagjai között találkozunk.)

A kiállítás anyaga a legnépesebb. A Kossuth Művelődési Ház alkalmanként „mini-galériaként” szereplő előterében, az emeletre vivő lépcső két oldalán, s a kiállító terem ajtaja mellett a falakon két oldalon „nyert elhelyezést” a 39 grafikai lap. Néhány jutott mutatósba a terembe is, a festmények közé (Szántó Piroška és Püspöky István lapjai például), ami a műfaji elrendezésselhez szokott látogatót meg is zavarja kissé, kivált Szántó Piroška egyes technikájú, színes, s bizonyos érzelmes dekoratív lapjai esetében. A bejárat ajtón belépve, először Bonga Ferenc karakteres, stílusukat valahonnan a linómetszéstől eredeztető tollrajzai (Bolgár útirajzok) tűnnek szemünkbe. Mind a Plovdiv feletti című, mind a Nagy Lászlónak ajánlott lap értékes és emlékeztető része a grafikai anyagnak. Hasonlóan Pető János három litográfiája, köztük elsősorban a szorongás élményét megrázóan megjelenítő Szörnyeteg és a groteszk Majomháború. Bálványos Huba három lapja közül különösen a két tusrájz győz meg ezúttal is a művész kegyetlenségében és humánus, mert őszinte emberlétéről és ábrázoló tehetségéről. Somogyi Győző két szitanyomata színvonalas folytatása a művész deherózáló történelemábrázolásának. Úgy érezzük azonban, mintha ez a leleplező, deheróizáló látás és láttatás modorra kezdene válni ebben az eredeti értékeket hordozó

munkásságban. Az 1848-as hősök sajátos panoptikumaként ezert is meghököltek. Tóth Imre három rézkarca (mint a kiállító teremben látható két festmény is) a művész tehetségének kiemelkedő színvonalú reprezentációja. Szívesen említjük Barcsi Pál, Kunt Ernő, Révész Nap-sugár, Püspöky István szép, igényes lapjait, mint a kiállítás értékeit.

A téli tárlat hagyományosan elsősorban a festészet tárlata. Ezúttal is meghatározó — mégha számban kevesebb is a grafikánál — a tárlatnak értékeivel és gyengéivel egyaránt karaktert adó szerepe van a festményeknek. A „tájhaza” ismert és elismert festőművésze, Blaskó János két szép konstruktivisták táblaképe, s Iványi Odón, Mazsaroff Miklós, Tamás Ervin, Végvári János, Seres János, Papp László s Mager Agnes táblaképei mellett a kiállítás meglepetéseiként is fogadtuk örömmel az eddig inkább grafikusként szereplők festményeit: Feledy Gyula két költőien szép, harmonikus színű festmény-látomását mindenekelőtt. Az Este című olajpasztell színekben-érzésekben oldódó rajzi fegyelmel, tündő látomásossága s a Varázsló rajzi arányoknak fittyet hányó bravúrja, érdekes technikai megoldása Feledy művészetét méltón képviseli. Lenkey Zoltán két képe közül meggyőzőbb, befejezettebb érvényű a Komádár című olajpasztell. Meglepően érett festői alkotás Barcsi Pál képe, a Naplemente, s színeiben, kompozíciójában az élet elmúlását tragikus erővel megjelenítő kitűnő kép Pető János festménye, a Dög. Szentgyörgyi József két kisméretű olajképe, s Kunt Ernő A folyosó fényei című érdekes perspektívá-tanulmánya feltűnően említést érdemel; s Szentgyörgyi képei a jelenle-

gínél talán méltóbb elhelyezést is a tárlat falain.

A szokásosnál is szerényebb a szobrászati anyag. S többségében inkább „műhelymunka”, mint befejezett és önmagáért felelni képes alkotás. A kísérletek közül Maróti János három impozáns krónacél térkompozícióját, s Szöllösy Enikő festett fakompozícióit említénénk. Az utóbbiak magukban hordozzák az összerakhatóság-variálhatóság lehetőségét is, akár Koncz Béla ugyancsak festett fából összeállított két térkonstrukciója. Kucs Béla terrakotta kispasztikája, a Vigasztalók, Kis Nagy András Mohács című bronz pasztikája, Varga Miklós bronz formájú érdemelnék még említést. A pasztikai anyag kiegészítője Nagy Gy. Margit két szövött gobelinje és Szakál Edit szép varrott faliszőnyege.

(1976 tavaszán zárták be a beszakadt mennyezetű galériát; bár a helyreállítás, illetve átépítés terve már 1976 nyarán kész volt, csak mostanra, 1978 végére dől el, hogy 1979 tavaszán megkezdje a BAEV mint kivitelező a galéria helyreállítását. Közben eltelt három év. A legutóbbi biennálé meggyőzően megmutatta, hogy a Kossuth Művelődési Ház körülményei nagyobb kiállítások megrendezéséhez nem megfelelők. S nem igazán kiállítóhely sem a József Attila Könyvtár alagsori helyisége, sem a Diósgyőri Vasas Művelődési Központ előcsarnoka, folyosói, egyes szobái. Megkérdőjeleznénk: a mostoha feltételeknek nem volt-e szerepe abban, hogy észrevehetően csökken a művészek érdeklődése a miskolci szereplések iránt. Megkérdőjeleznénk azt is: van-e garancia arra, hogy a jövő őszi grafikai biennálét már a helyreállított galériában rendezik meg? S gondolva most már a távolabbi (olykor távolodni tűnő) jövőre: lesz-e majd Miskolc-nak is olyan minden feltételnek megfelelő, tehát valóban reprezentatív és optimális teret nyújtó kiállítóhely is rendelkező művelődési komplexuma, amit a város méreteinél, népességénél és rangjánál fogva megérdemel?)

A jelen valóságánál maradván: a téli tárlat rendezője érezhetően nehezen küzdött meg a mostoha feltételekkel. S a műveket szemlélő kiállításlátogatót változatlanul nem elégti ki a terem világítása, a kiállítóhelyül használt lépcsőház, vagy a mini-galériának nevezett földszinti előtér. A megnyitó meghívott résztvevőit épp úgy nem, mint a továbbiakban szinte véletlenül betévedő látogatókat.

S ez arra kell figyelmeztessen most már a képzőművészet helyzetével való törődésért felelős szerveket, intézményeket, hogy a kiállítások számát összegező statisztikák, kötelezőszerűen vizs-szterő képvásárlási rítusok mellett közeledjenek ők is a valósághoz. A példázat őket is figyelmezteti.

Anteusz, ideje földhöz érni!

Papp Lajos

Irodalom és sajtó

Egy tanácskozás tanulságaiból

Debrecenben immár hagyománya van az irodalmi napok évenkénti megrendezésének. Az idén olyan témát választottak, amely napjaink irodalmi közéletének égető gondja, s amelyre a megoldást keresni egyaránt feladatok irónak és a sajtónak. E téma, ahogy a meghívó fogalmazta: „Irodalmi jelenlét, írói megszólalás az újságokban”. Erről tanácskoztunk két napig a magyar írók és az újságírók egy jelentékeny csoportja.

Az első észrevétel, hogy a három vitaindító között két olyan író volt, akik rendszeresen publikálnak a sajtóban is — Boldizsár Iván és Bertha Bucsú —, a harmadik referens — Bata Imre — pedig irodalomtörténész, de ő is rendszeresen jelentkezik az újságokban. A három referens tevékenysége tehát azt látszik igazolni, hogy az író kötődik a sajtóhoz. E három személyiség esetében ez így igaz. A tanácskozás igen sok vonatkozásban azonban ennek ellentmondott.

Boldizsár Iván tartotta a főreferátumot. Erdemes felfigyelni arra a megállapításra, amire később többen visszatértek, nevezetesen, hogy a sajtó fogalma alatt ma már nemcsak az újságokat, a heti- és a napilapokat értjük, hanem a televíziót, a rádiót, sőt a filmet is. Ebből adódik az a kérdés, vajon, nem azért kevés-e az írók jelenléte az újságokban, mert máshol, például a rádióban, televízióban több a jelenléte, illetve foglalkoztatási lehetőség.

Magyarországon igen nagy hagyománya volt az írók újságbeli működésének. Kiváló példákat lehetne hosszan sorolni irodalmi nagyjaink közül, akik egyszerűen mindig a sajtó újságírói is voltak. Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond, Jókai Mór, Krúdy Gyula, Ady Endre, csak így hirtelenjében, s ezért erdemes szemügyre venni, vajon miért nem él, vagy nem folytatódik erőteljesen ez a gyakorlat napjainkban. Egyes feltevések szerint feljött már egy újabb generáció, amely nemcsak nincs jelen az újságírásban, de nem is akar jelen lenni, lenézi az újságíró és az újságírást és azt hiszi, az irodalmi rangja növekszik, ha a közéletől távol tartja magát. A fiatal írónemzedék közéleti becsaványa csökken, a sajtó meg ebbe belenyugszik. Sokfelé az újságok tekintélye sem túl magas. Az újságírási rangja is itt-ott megnyírbálódott, és ez egy már tovatűnt, negyedévszázad előtti időszak alapvetően helytelen hozzáállásának csökkönyös továbbélése.

Elhangzott olyan nézet is, hogy sok fiatal író ma nem kényserít semmi arra, hogy lapokban dolgozzék. Különböző juttatások biztosítják egzisztenciális lehetőségeiket, hozzázoknak a szabad/pályához, nincs aki a munkát számunkérje tőlük. Ugyanakkor ennek a szemléletnek kialakulásában ludasok a lapok is, mert nem igénylik az íróktól rendszeresen a közreműködést, a novellákat, tárcákat, és így írók és szerkesztők egyaránt elszakadtak az irodalomnak a jelenlététől az újságokban. Napjainkban az író már csak novellában, vagy tárcában gondolkodik, ha újságokról van szó, igen ritka a jó irodalmi riport, ami nagyon is irodalmi műfaj.

Ezzel a fiatal írókat egyértelműen elmarasztaló állásponttal szemben több más nézet is felmerült a tanácskozáson. Például az, hogy az írók hajdani, nagyobb jelenléte a lapokban nagyrészt egzisztenciális kényszer következménye volt. Ezt most már differenciáltabban kell néznünk. Az is szóba került, hogy korábban természetes volt az egészen nagy írók-

nak is, hogy lapokban fogalmazták meg gondolataikat, de a mai lapok struktúrája merőben eltér a korábbi polgári lapokétól. Más a légkör, eltűnt az a bohémnek vélt világ, amely az írók természetesebb közege volt, most fegyelmezettebb a szerkesztőségi élet. Ugyanakkor írói vélemény szerint hiányzik a lapoktól többségben az olyan írói személyiség, „akinek megveszik a lapot”. A fiatal írók tartózkodásának egyik okaként az is szóba került, hogy több író nem akar politikai lapnál dolgozni, nem kívánja ezt a köztettséget. Ez a kérdéskör éles vitát váltott ki és talán azt a végkövetkeztetést érdemes feljegyezni, hogy több bizonylomra van szükség mindkét oldalról, mind a napilapok, a hetilapok, mind pedig az írók részéről egymást iránt.

Megfogalmazódott az a vélemény, hogy a ma írójának olyan alkotó műhelyhez kell kötődnie, ahol szükség van rá, és ahol az ő segítségével alkotás jön, vagy jöhet létre. Ilyen műhely a szerkesztőség, a televízió, a rádió, a könyvkiadó stb. Többen javasolták, hogy vállalkozzon többen a sajtó iróktól lényegi kérdéseket tagláló írásaikból közlésre, s akkor majd jönnek az írók. Ugyanakkor keményen megfogalmazódott az is, hogy az újságírói pályának igenis van rangja és vonzása, csak meg kell nézni a jelentkezéseket erre a pályára, de a politikai fegyelmet írók, egyéni törekvésekért feláldozni nem lehet. Az író jelenléte a lapoknál, vagy alkalmaztatása a szerkesztőségekben nem valamiféle apanázs, hanem tehetségéhez mérten munkát várnak tőle.

Az íróknak is joga van a közlethez hozzászólni csakúgy, mint minden magyar állampolgárnak, de ha ezt nagy nyilvánosság lapban teszi, akkor azt átgondoltnak kell tennie, nem pusztán szubjektívizmus alapján. Ugyanakkor az is igaz, hogy sokan kifogásolják, ha egyes írók közéleti kérdésekben nem teljes szakértelemmel szólnak meg. Napjaink néhány nagy nyilvános vitája azt bizonyítja, hogy a jó szándékú megszólalás, ha nem is volt száz százalékos szak-szerű, de a katalizátor szerepét jól töltötte be.

A polgári élelel örökölt hagyományokhoz tartozik az irodalom bizonyosfajta ellenzékiisége is. De ma kivel szemben legyen ellenzéki az irodalom? Kritizálni könnyebb bármit, mint melléállni egy úgynék, és az sem egészen egészséges és tisztességes dolog, ha konkrét politikai kérdésekben az írók újság-publisztikákban nem foglalnak állást, elegánsan visszavonulnak, ugyanezt viszonoz az újságíróktól kötele-ségszerűen elvárják.

Erdemes még feljegyezni egy figyelemre méltó gondolatot. Ha az átlagolvasó a lapok alapján ítéli meg az élő irodalmat, ahogyan azt napjaink sajtója tükrözi, úgy a kép riasztó. De szerencsére, nem igaz. Az igazság az, hogy Magyarországon az irodalom és a sajtó sajnálatos módon eltávolodott egymástól. Ez mindkettőnek kárára van.

A debreceni tanácskozáson csaknem végletes álláspontok is felbukkantak. Több felszólalóval erdemes lenne élesen vitálni. De az eszmecsere egésze azt tükrözte, hogy az alapvetően összetartozó irodalom és sajtó szét-szaktottsága, a közöttük levő egyre szélesedő szakadék tarthatatlan. A debreceni vita nem adhatott megfelelő receptet. Csak igen markáns vonásokkal rajzolta fel a diagnózist. A gyógy módját további tanácskozásokon, átgondolt eszmecsereken még szakadatlanul keresni kell.

Benedek Miklós